

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ КРЕДИТНОГО РИНКУ

У статті розглянуто та визначено сутність інституційної структури кредитного ринку та її основних елементів – інститутів, які тісно взаємопов'язані між собою. Автор класифікував інститути кредитного ринку на групи, залежно від характеру їх діяльності на кредитному ринку, та виділив: законодавчо - обмежувальні, регуляторні, кредитні та інфраструктурні інститути. Окремо акцентовано увагу на обмінно-розподільних потоках - кредитних, інформаційних та ресурсних, що мають місце між інститутами, та визначають зміст інституційної структури.

Ключові слова: інституційна структура, кредитний ринок, інститут, потік.

Постановка проблеми. Системні зрушення в архітектурі фінансового ринку - регуляторні, наукові та технологічні, докорінно змінили його структуру, різко збільшуючи його складність і взаємозв'язки. Розвиток та вдосконалення торкнулися і окремих складових фінансового ринку, зокрема кредитного ринку, який має потужну розгалужену внутрішню структуру, сформовану із низки інститутів, які є провідними у організації, регулюванні, контролі кредитних потоків всередині ринку та взаємозв'язків із іншими складовими фінансового ринку і національної економіки. Це дозволяє говорити про налагодження та ефективну діяльність певної інституційної структури кредитного ринку, яка лежить в основі його функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активному дослідженню теорії становлення та розвитку інституційної структури ринку присвячені роботи багатьох російських вчених: А.Бабикової, В.Вольчика, О.Іншакова, С. Кірдіної, Г. Клейнера, Я. Кузьмінова, Д. Львова, Р. Нурєєва, А. Олейнікі, В. Полтеровича, В. Тамбовцева, М. Тупіциної, А. Яковлева, та ін. У вітчизняній економічній науці дослідження у сфері інституційних аспектів здійснюють: Т. Гайдай, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гриценко, В. І. Малий, Ю. Павленко, В. Решетило, В. Смагін, В. Тарасевич, А. Чухно, В. Якубенко та ін.

Мета статті – визначити сутність поняття «інституційна структура кредитного ринку»; означити її роль та місце у структурі фінансового ринку; дослідити

будову інституційної структури кредитного ринку та взаємозв'язки між її елементами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні в науковій літературі спостерігається особливий інтерес до економічних інститутів, що сформувало теорію (школу) економічного інституціоналізму. Сукупність інститутів формує інституційну структуру, діяльність якої визначається інституційним середовищем.

В економічній літературі поняття «інституційна структура» має безліч трактувань, виокремимо декілька з них.

Шевченко Л. визначає інституційну структуру як «певний упорядкований спосіб поєднання (і взаємодії) окремого індивіда через систему інституційних угод із інституційним середовищем» [11].

Тупицина М., досліджуючи сутність поняття «інституційна структура», трактує її як «сукупність взаємопов'язаних правил і норм, координуючих економічну діяльність за допомогою обмеження альтернатив поведінки економічних суб'єктів, що діють в умовах обмеженої раціональності і асиметричного розподілу інформації» [9].

Найбільш повно розкриває зміст фінансово-економічної інституційної структури визначення Вольчика В., який трактує інституційну структуру як «певний упорядкований набір інститутів, які створюючи матриці економічної поведінки, визначають обмеження для господарюючих суб'єктів, що формуються в рамках тієї чи іншої системи координації господарської діяльності» [4].

Фактично, інституційна структура фінансового ринку - це сукупність окремих складових фінансового ринку, фінансові операції на яких здійснюються визначеними видами фінансових установ - інститутами [8].

Звідси, інституційна структура кредитного ринку – це відкрита, динамічна система, яка складається з інститутів кредитного ринку, забезпечує їх взаємозв'язок та взаємодію і виступає основою для забезпечення належних умов кредитування суб'єктів економіки. Вона є вагомою складовою інституційної структури фінансового ринку. Здійснюючи діяльність в рамках інституційної структури фінансового ринку, кредитні інститути сприяють прискоренню кругообігу капіталу, забезпечують безперешкодне проходження позикових коштів від одних інститутів до інших, сприяють надходженню кредитів у реальні сектори економіки.

Водночас, інституційна структура кредитного ринку – це багаторівнева система взаємопов'язаних елементів-інститутів, які виступають як підсистеми цієї структури. До інститутів інституційної структури кредитного ринку слід віднести:

- державу, яка встановлює та законодавчо закріплює правила та умови взаємодії економічних суб'єктів у сфері кредитування, контролює їх дотримання усіма учасниками через органи-регулятори (Національний банк, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), Антимонопольний комітет та інші регуляторні установи);

- інститути-установи, що функціонують у системі фінансового посередництва та безпосередньо забезпечують рух позикового капіталу (банківські та небанківські фінансово-кредитні установи);

- інститути інфраструктури, які підтримують та забезпечують діяльність основних інститутів шляхом надання необхідної інформації та забезпечення необхідними ресурсами (рейтингові агентства, освітні заклади, рекрутингові

компанії, ЗМІ, рекламні агентства, провайдери, телекомунікаційні мережі тощо).

Інститути виступають суб'єктами-носіями певних соціально-економічних відносин, що забезпечують реалізацію конкретної структури.

Виходячи із різноманітності інститутів кредитного ринку та характеру їх діяльності на кредитному ринку, пропонуємо розділити усі інститути на групи:

1. Законодавчо-обмежувальні.
2. Регуляторні.
3. Кредитні.
4. Інфраструктурні.

Законодавчо-обмежувальні інститути забезпечують функціонування кредитного ринку як такого. До цієї групи належить держава в особі органів державного управління, які законодавчо затверджують організаційно-правове поле функціонування кредитного ринку; виконують функції санкціонування вибору оптимальної інституційної моделі ринку; визначають правила та умови взаємодії суб'єктів-інститутів кредитування, створюючи тим самим інституційне середовище кредитного ринку та забезпечуючи дієвість його інституційного механізму; контролюють діяльності інститутів інших груп та при необхідності коригують її.

Провідними державними органами України, та, водночас, законодавчо-обмежувальними інститутами інституційної структури кредитного ринку є: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Антимонопольний комітет, тощо.

До групи регуляторних інститутів інституційної структури кредитного ринку відносяться інститути, які здійснюють на кредитному ринку регуляторну діяльність через розроблення положень, постанов, інструкцій та інших нормативно-правових документів, що роз'яснюють та деталізують взаємодію між суб'єктами кредитного ринку.

До регуляторної групи інститутів відносимо: Національний банк України, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг).

Ще однією групою інститутів інституційної структури є кредитні інститути. Ця група є визначальною, оскільки об'єднує інститути, які формують кредитну систему, безпосередньо займаються кредитною діяльністю та забезпечують рух позикового капіталу.

Зважаючи на велику кількість різноманітних інститутів, що відповідають вище переліченим характеристикам, інститути цієї групи варто поділити на дві підгрупи: банківські та небанківські фінансово-кредитні інститути.

До банківських інститутів відносяться усі комерційні банки.

До небанківських фінансово-кредитних інститутів відносяться: недержавні пенсійні фонди, ломбарди, інвестиційні фонди, довірчі, факторингові та лізингові компанії, кредитні спілки тощо.

До групи інфраструктурних інститутів інституційної структури кредитного ринку відносимо забезпечуючі та обслуговуючі інститути, які надають необхідну інформацію та забезпечують необхідними ресурсами. Фактично ці інститути технологічно обслуговують весь процес кредитних відносин, починаючи від консалтингових послуг, організації кредиту, його подальшого обслуговування і супроводу, та створюють додаткові умови, що гарантують погашення проблемної заборгованості. Фактично ці інститути створюють передумови для ефективного функціонування регулятивних та кредитних інститутів, забезпечують їм належні умови діяльності.

З огляду на значну кількість інститутів цієї групи, поділимо їх також на дві підгрупи:

- інформаційні інститути (кредитні бюро, скорингові компанії, рейтингові агентства, кредитні брокери, агентства зі страхування кредитів тощо);

- торгівельно-організаційні інститути (колекторські структури, кредитні агенти, брокери і дилери, освітні заклади, рекрутингові компанії, ЗМІ, рекламні агентства, провайдери, телекомунікаційні мережі тощо.).

Інформаційні інститути інфраструктури кредитного ринку за своїм призначенням надають та забезпечують усіх

учасників кредитного ринку необхідною інформацією. За рахунок спеціалізації інформаційних інститутів зменшується вартість трансакцій при одночасному досягненні їх більшої ефективності, спрощується співпраця з інститутами інших ринків.

Торгівельно-організаційні інститути інфраструктури забезпечують технологічну, кадрову, організаційну, частково посередницьку сторони діяльності кредитного ринку.

Таким чином, усі інститути інституційної структури кредитного ринку, які виступають її суб'єктами, логічно згруповані нами у чотири групи, зважаючи на їх функціональне призначення для кредитного ринку.

Функціональний зміст інституційної структури кредитного ринку розкривається у обмінно-розподільних потоках, що мають місце між її інститутами. Саме завдяки потокам здійснюється перенесення, обмін та розподіл позикового капіталу, інформації та ресурсів, які необхідні для повноцінного функціонування кредитного ринку, а тому нами виділено: кредитні, інформаційні та ресурсні потоки, кожен з яких має свій конкретний прояв у реальному середовищі.

Кредитний потік – це цілеспрямований рух позикового капіталу від одного суб'єкта до іншого на засадах поворотності і платності та обов'язково з урахуванням чиннику часу.

Кредитний потік реалізовується через трансакцію, яка виступає проявом даного потоку у реальному середовищі. Особливістю кредитної трансакції є те, що інститут-кредитор передає інституту-позичальникові право власності на позичену вартість не в повному обсязі, а лише право користування. Права володіння і розпорядження залишаються у власника-кредитора. Крім того, поворотний перехід прав на позичену вартість від позичальника до кредитора, а також виплата позикового відсотка відбуваються не відразу, а через певний термін. Таким чином, за допомогою трансакції кредитні інститути здійснюють тимчасове відчуження права

власності на позиковий капітал, з метою отримання прибутку.

Здійснення трансакції передбачає, що позичальник поверне позичений капітал, а тому кредитні потоки, які реалізуються через трансакцію, є двосторонніми.

Отож, кредитний потік – це двосторонній потік (позика - повернення) позикового капіталу між суб'єктами інституційної структури, основною формою прояву якого є трансакція, яка супроводжується трансакційними витратами.

Саме на зменшення трансакційних витрат суб'єктів інституційного механізму кредитного ринку мають бути спрямовані інформаційні потоки.

Інформаційний потік – це рух інформації (будь-якого прояву – статистичної, аналітичної, нормативно-правової тощо) між інститутами інституційної структури з метою регламентування та забезпечення їх повсякденної діяльності на кредитному ринку, спрощення взаємодії між ними та зменшення асиметрії кредитного ринку.

Оскільки кредитний ринок є ринком із асиметричною інформацією, своєчасність, точність та чіткість інформаційного потоку відіграє повсякчас вирішальну роль при укладенні угод, здійсненні трансакцій та загалом ефективній діяльності усіх інститутів кредитного ринку.

Зважаючи на великі масиви інформації, яка переміщається між суб'єктами, вважаємо за доцільне інформаційні потоки поділити на два види:

- потік нормативно-правової інформації;
- потік статистично-аналітичної інформації.

Якщо, зазвичай, інформаційні потоки мають двосторонній напрямок, то цей вид руху інформації є одностороннім. Законотворчі та регуляторні інститути лише доносять до інших суб'єктів нормативно-правову інформацію через законодавчі та інші нормативно-правові документи.

Таким чином, потік нормативно-правової інформації – це односторонній, безапеляційний рух нормативно-правової інформації від законодавчих та регуляторних інститутів до інших суб'єктів кредит-

ного ринку, які зобов'язані її дотримуватися та чітко виконувати.

Потік статистично-аналітичної інформації створюється інформаційними інфраструктурними інститутами та включає інформацію, опрацьовану консалтинговими та рейтинговими агентствами, кредитними бюро, засобами масової інформації, колекторськими компаніями та ін. Даний потік інформації дає можливість інститутам ефективно обробляти, лише необхідну для себе інформацію, відсікаючи все зайве.

Чітко побудований та достовірний потік статистично-аналітичної інформації суттєво скорочує трансакційні витрати суб'єктів ринку, робить угоди більш прозорими для обох учасників, дає можливість якісно покращити перелік позичальників і тим самим, уникнути зростання проблемної заборгованості для кредитних інститутів.

Окрім кредитних та інформаційних потоків, між інститутами інституційної структури кредитного ринку мають місце також і ресурсні потоки.

Ресурсні потоки – це просування усіх ресурсів (технічно-технологічних, трудових тощо.) між інститутами кредитного ринку для забезпечення їх ефективної роботи.

Джерелом забезпечення інститутів кредитного ринку ресурсами є інфраструктурні інститути, переважно, торговельно-організаційного виду:

- освітні заклади та рекрутингові компанії забезпечують фаховими працівниками (трудова ресурси);
- провайдери та телекомунікаційні мережі технологічно організовують процес взаємодії між інститутами інституційної структури (техніко-технологічні ресурси);
- рекламні агентства надають рекламні послуги та ін.

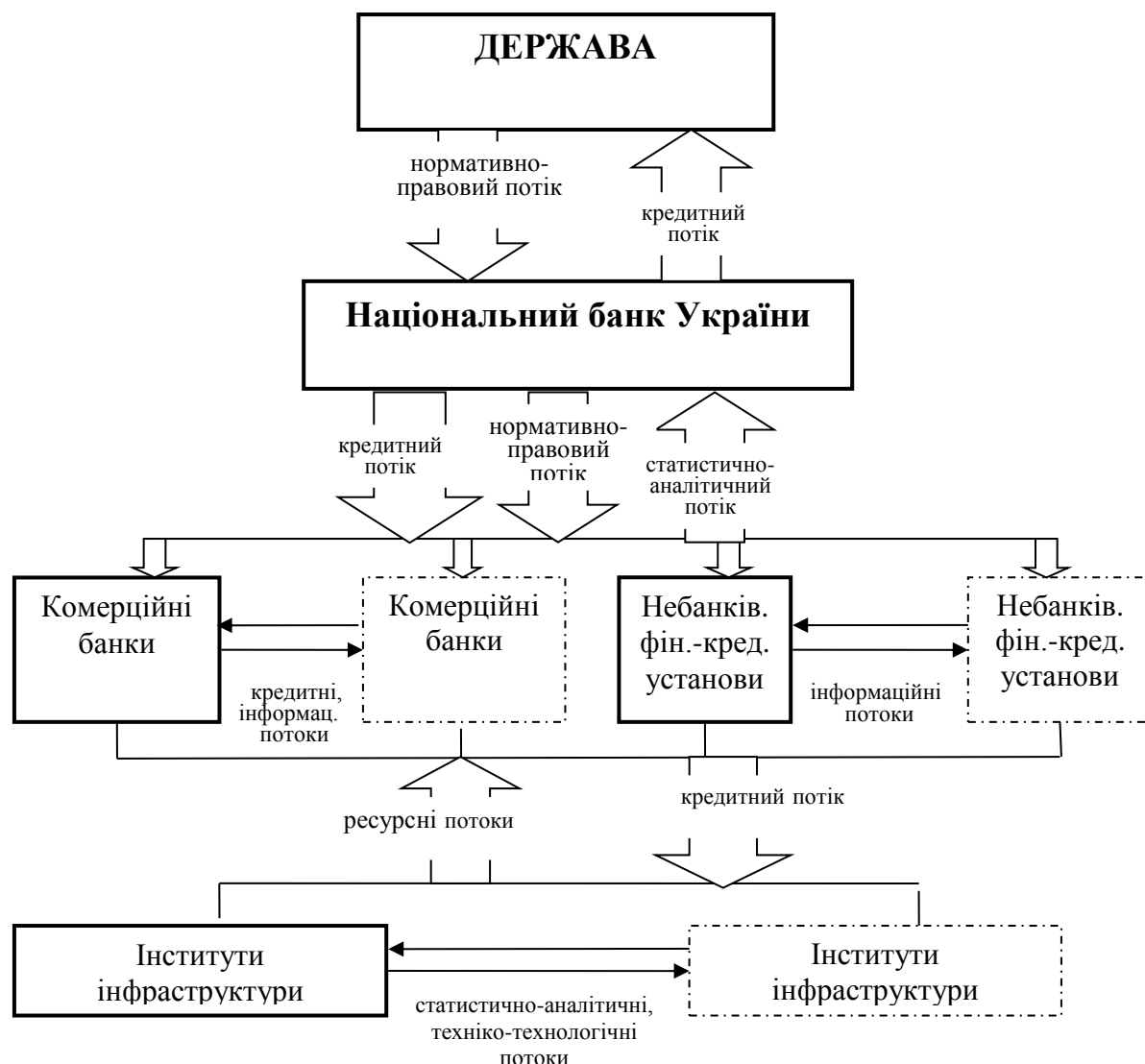
Взаємозв'язки між інститутами інституційної структури кредитного ринку відображені на рис. 1.

Лише тісний взаємозв'язок та взаємопереплетення усіх потоків інституційної структури кредитного ринку в одному часовому просторі дасть змогу отримати позитивний результат та підвищити ефективність функціонування даної струк-

тури, суттєво зменшивши трансакційні витрати та інформаційні ризики усіх суб'єктів кредитного ринку.

□ - дублювання інститутів для зображення горизонтальних потоків між ними

Рис. 1. Взаємозв'язки інститутів інституційної структури кредитного ринку

Джерело: розроблено авторами

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволило визначити сутність інституційної структури кредитного ринку, розглянути усі її окремі складові елементи та відобразити внутрішні взаємозв'язки.

Основними складовими елементами інституційної структури кредитного ринку є інститути, уся сукупність яких поділена нами на чотири групи: законодавчо - обмежувальні, регуляторні, кредитні та інфраструктурні. Окремо акцен-

товано на обмінно-розподільних потоках, які визначають функціональний зміст інституційної структури та до яких ми віднесли: кредитні, інформаційні та ресурсні потоки, що мають місце між інститутами та об'єднують їх.

Література

1. Архиреев С. Трансакционная архитектура и институциональные преобразования трансакционного секто-

ра // Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований / Под. ред. А.А. Гриценко. — Х., 2008. — 473 с.

2. Бабикова А. В. Особенности формирования институциональной среды в корпоративной сфере / А. В. Бабикова // Известия Таганрогского государственного радиотехнического университета. — 2006. — № 4. — С. 163–166.

3. Вильямсон О. Корпоративный контроль та ділова поведінка: дослідження ефектів організаційної форми підприємницького вибору [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.people.su/ua/111092>

4. Вольчик В.В. Институційна структура економіки / В.В. Вольчик. — Ростов н/Д: Изд-во ЮФУ, 2011. — 228 с.

5. Зотов В.В. Институциональные проблемы функционирования и преобразования экономики России / В.В.Зотов, В.Ф.Пресняков, В.О. Розенталь // Экономическая наука современной России. 1999. №1., С.10-15.

6. Милгром П., Робертс Дж. Экономика, организация и менеджмент: В 2-х т. / Пер. с англ. И.В. Розмайнского, Д.Е. Тетерина, К.А. Холодилина под редакцией И.И. Елисеевой и В.Л. Тамбовцева — СПб.: Экономическая школа, 1999. — т. 1 — 472 с., т. 2 — 424 с.

7. Національна економіка: Навч. посіб. / А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович ; за ред. А.Ф. Мельник. — К. : Знання, 2011. — 463 с.

8. Скибенко С.Т. Ринок фінансових послуг: навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни студентами спеціальності 7.03050801, 8.03050801 «Фінанси і кредит» за КМСОНП ПУЕТ/ С.Т. Скибенко. — Полтава: ПУЕТ, 2012. - 158 с.

9. Тупіцина М.М. Институційна структура кредитного ринку. / М.М. Тупіцина Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня к.е.н. Санкт – Петербург, 2008. — 22с.

10. Уильямсон О. Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки,

“отношенческая” контракция : пер. с англ. / Уильямсон О. — СПб. : Лениздат, 1996. — 702 с.

11. Шевченко Л.С. Основи економічної теорії. Підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. — Х.: Право, 2008. — 448 с.

References

1. Arhyereev S. Transaktsyonnaya arhytektonyka and Institutional transformation transaktsyonnoho sector / / Institutional arhytektonyka and dynamics transformations Ekonomicheskie / Pod. eds. A.A. Gritsenko. - H., 2008. — 473p .

2. Babykova A.V. Peculiarities of Formation Institution korporatyvnoy environment in areas / A.V. Babykova // Proceedings Tahanrozhskoho hosudarstvennoho radyotekhnicheskoho University. - 2006. - № 4. - P. 163-166.

3. O. Williamson Corporate control and business behavior: a study of the effects of the choice of organizational form of business [electronic resource]. - Mode of access : <http://www.people.su/ua/111092>

4. Volchik V. The institutional structure of the economy / V. Volchik. - Rostov n / D: Izd SFU, 2011. - 228 p.

5. Zotov V. Institutional Functioning Problems and transformation of the economy of Russia / V.V.Zotov, V.F. Presnyakov , V.A. Rosenthal // Modern Economic Science in. In 1999. № 1., P.10 -15.

6. Mylthrom P., Roberts J. Economy, Organization and Management: In 2 Volumes / Per. with the English. I.V. Rozmaynskoho, A.E. Teteryna, C.A. Under Holodylyna the editors II Elyseevoy and V.L. Tambovtsev - St. Petersburg. : Economic School, 1999. - Vol 1 - 472 sec., Vol 2 - 424 p.

7. National Economy: Teach. guidances / A.F. Miller, A. Vasin, TL Zhelyuk, TN Popovich ; Ed. A.F. Melnick. - K.: Knowledge, 2011. - 463 p.

8. Skybenko S.T. Financial Services Market: Teach method. manual for self-study courses students majoring

7.03050801 , 8.03050801 , "Finance and Credit" by KMSNP PUET / ST Skybenko . - Poltava: PUET , 2012. - 158 p.

9. Tupitsyna M.M. The institutional structure of the credit market. / M. Tupitsyna Dissertation for the degree of Ph.D. St. - Petersburg, 2008. – 22p.

10. Williamson A. Economic Institutes capitalism. Firm, the markets,

"otnoshencheskaya" kontraktatsyya : Trans. with the English. / O. Williamson - St. Petersburg.: Lenizdat, 1996. - 702 p.

11. Shevchenko L.S. Basic economic theory. Tutorial / Under total. eds. Dr. Sc. Science professor. LS Shevchenko. - H.: Right , 2008. – 4.

Гальків Л. І., Миськів Г. В.

Исследование сущности институциональной структуры кредитного рынка

В статье рассмотрены и определены сущность институциональной структуры кредитного рынка и её основных элементов - институтов, которые тесно взаимосвязаны между собой. Автор классифицировал институты кредитного рынка на группы, в зависимости от характера их деятельности на кредитном рынке, и выделил: законодательно - ограничительные, регуляторные, кредитные и инфраструктурные институты. Отдельно акцентируется внимание на обменно-распределительных потоках - кредитных, информационных и ресурсных, что соединяют институты, и определяют содержание институциональной структуры.

Ключевые слова: институциональная структура, кредитный рынок, институт, поток.

Halkiv L., Myskiv G.

Research of institutional credit market essence

The article considers and determines the essence of credit market institutional structure and its basic elements - institutions. The author classified the credit market institutions into groups, depending on character of their activities in the credit market, and identified: law - restricting, regulatory, credit and infrastructure institutions. Also, in the article accented attention on exchange-distribution flows, such as - credit, information and resources, which take place between institutions, and determine the content of the institutional structure.

Keywords: institutional structure, the credit market, institution, flow.

Рецензент: Вовчак О. Д. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Банківська справа» Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи Національного банку України, м. Київ, Україна.

Reviewer: Vovchak O. – Professor, PhD of Economics, Professor, Head of Banking Department Institute of Masters and Postgraduate Education University of Banking of the National Bank of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: ubs@ubs.gov.ua .

*Стаття подана
12.05.2014 р.*